

8. Рабченко Т. С. Підвищення професійної майстерності вчителя / Т. С. Рабченко. – К. : ІЗМН, 1997. – 132 с.

9. Табачник Д. Сім напрямів євроінтеграції середньої освіти / Д. Табачник // Іноземні мови в навчальних закладах. – К.: Вид-во „Педагогічна преса”. – 2011. – № 5. – С. 13–19.

10. Чистяк О. Виховуємо особистість / О. Чистяк // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 5. – С. 138–144.

Дата надходження до редакції: 13.02.2017

УДК 372.8.53:159.955.

Галина МОШКОВСЬКА,
старший викладач кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти Рівненського ОІППО

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті обґрунтовано поняття «критичне мислення», розкрито основні методологічні вимоги, яким повинна відповідати педагогічна технологія, заснована на використанні критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, сучасні педагогічні технології, сучасна школа.

В статье обосновано понятие «критическое мышление», раскрыты основные методологические требования, которым должна отвечать педагогическая технология, основанная на использовании критического мышления.

Ключевые слова: критическое мышление, современные педагогические технологии, современная школа.

The article defines the term «innovation», «modern educational technology». The basic methodological requirements that must meet educational technology. Analyzes the major groups of modern educational technologies that enhance the quality of training at the level of international standards.

Key words: innovation, modern educational technology, modern school.

Сьогодні ставить перед сучасним учнем два важливі завдання – набуття навичок критичного і творчого мислення, вміння працювати з інформацією й систематизувати її, виступати перед аудиторією, володіти навичками ділової комунікації, здійснювати пошук ефективних способів діяльності, бути «членом команди». Саме така діяльність на уроці сприятиме тому, що навчання буде успішним, а набуті знання – якісними. Однак подібна організація педагогічної діяльності вимагає від учителя знання нових методів роботи, впровадження нових педагогічних технологій, необхідності самому постійно навчатися, творити, розвиватися та самовдосконалюватися [1].

Однією з технологій, що допоможе учневі не тільки засвоїти необхідний обсяг знань, а й сприятиме розвитку його особистісних якостей, є формування та розвиток критичного мислення.

Інтерес до технології критичного мислення як освітньої інновації виник в Україні порівняно недавно – близько десяти років тому. Натомість в освіті США та Канади цей напрям залишається популярним уже майже півстоліття.

Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначено, а отже, першочерговим є розвиток такого типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникають. Зважаючи на це, розвиток критичного мислення стає найбільш актуальним у період інтенсивних соціальних змін, коли необхідно діяти, пристосовуючись до нових політичних, економічних чи інших обставин, ефективно вирішуючи проблеми, результати яких важко передбачити. У цьому сенсі очевидно є життєва необхідність формування критичного мислення для вітчизняної освітньої системи.

Для учнів загальноосвітніх закладів найбільш ефективною, безумовно, є інтеграція критичного мислення в традиційні шкільні дисципліни. У рамках такого підходу сформувалися моделі та стратегії, що поставили критичне мислення у центр навчального процесу. Звичайно, навчальна програма з кожного предмета має свої специфічні особливості, однак існують певні тенденції, що притаманні усім без винятку програмам, адже пов'язують шкільні предмети не лише з розвитком мислення, а й із життям поза навчальним закладом, підвищуючи, таким чином, рівень критичної рефлексії учнів. Коли такий підхід моделюється та реалізується вчителем-професіоналом, можна впевнено стверджувати, що така школа справді орієнтована на розвиток дитини.

На сьогодні накопичено певний науковий досвід, необхідний для дослідження представленої нами

проблеми. Так, особливої уваги заслуговують на працювання у сфері розвитку критичного мислення таких учених, як Л. Піаже, К. Роджерс, Д. Халперн, Г. Ліндсей, Л. Джіні, С. Курфіс, Ч. Темпл, С. І. Зар-Бек та ін.

Критичне мислення – складний процес, що передбачає виокремлення інформації, її критичне осмислення, аналіз, синтез та прийняття рішення. Розглянемо, що ж покладено в основу цього терміна. М. Ліпман, засновник Інституту критичного мислення, характеризує його як кваліфіковане, відповідальне мислення, що дозволяє людині формувати правильні судження, оскільки засноване на критеріях, самовдосконалюється та враховує контекст. При цьому вчений виокремлює шість ключових елементів критичного мислення:

1. *Уміння мислити* – володіння певними прийомами, які у своїй сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

2. *Відповідальність* – усвідомлення обов'язку надання слухачам (читачам) доказів та прикладів відповідно до прийнятих стандартів.

3. *Формування самостійних суджень* як продукту критичного мислення – спрямованість на творчу мисленнєву діяльність, а не на репродуктивне мислення, що базується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Творчий підхід найбільш необхідний у ситуаціях порівняння різноманітних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що обумовлюють істинність та вірогідність інформації в цілому й висловлених суджень зокрема.

4. *Критерії*, до яких апелює та на які спирається критичне мислення, – положення, які бере до уваги людина, яка критично мислить, оцінює ідеї у процесі їх аналізу чи критики.

5. *Саморефлексія* – використання критичного мислення як методу, зверненого до власних суджень людини з метою їх виправлення чи вдосконалення, постійна рефлексія власних мисленнєвих процесів.

6. *Увага до контексту* – обов'язкова перевірка загальних критеріїв на відповідність та можливість до змін у кожному конкретному випадку, наявність при цьому інших альтернатив, що відповідають ситуації.

До особливостей навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення, варто віднести такі:

- навчання передбачає виконання завдань, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;
- навчальний процес організований як дослідження учнями певної теми;
- результатом навчання є не засвоєння фактів чи чийось думок, а вироблення власних суджень завдяки застосуванню певних прийомів мислення;
- викладання передбачає постійне оцінювання результатів із використанням зворотного зв'язку «учні – вчитель» на основі дослідницької активності педагога;
- уміння оперувати доказами та формувати умовисновки, знаходити та інтерпретувати оригінальні документи і джерела інформації, аналізувати, аргументувати, обґрунтовувати висновки;
- навчальний процес має будуватися таким чином, щоб учні були вмотивовані до обговорення проблем, а не намагалися уникнути їх розв'язання,

бути однією командою, адже вміння співпрацювати – найважливіша умова критичного мислення, оскільки саме завдяки цьому підтримується діалог, вирішується спільна мета.

Виходячи з вищезначених засад, основне завдання вчителя – сформувати особистість, яка:

- здатна критично сприймати думки інших, виявляти здатність дослухатися до цих думок, оцінювати й аналізувати їх з метою розв'язання поставленої проблеми;
- компетентна, прагне до аргументації прийнятих нею рішень на основі життєвого досвіду, життєвих фактів і знань;
- небаїдуха до сприйняття подій, виявляє інтелектуальну активність у різноманітних життєвих ситуаціях, здатна займати активну позицію у конфронтаційних ситуаціях;
- має власну думку та переконливо доводить свою позицію, прислухається до критики на свою адресу, може протиставити свою думку думкам інших або не погодитися з іншими;
- допитлива, здатна проникнути в суть проблеми;
- чесна із собою, здатна переборювати сумніви і не піддаватися маніпуляціям;
- відкрита до діалогу й дискусії, не лише вміє вислухати думки інших, а й ставиться до них із повагою.

При цьому варто зауважити, що формування критичного мислення – процес довготривалий і ще жодному вчителю впродовж одного уроку не вдалося навчити учнів мислити критично, однак можна виокремити певні умови, дотримання яких спонукатиме і стимулюватиме їх до критичного мислення:

1. *Час* – учні повинні мати достатньо часу не лише для збору інформації з певної проблеми, а й її обробки та вибору оптимального способу презентації свого рішення; робота з формування критичного мислення може продовжуватися не лише на уроці, а й поза ним.

2. *Очікування ідей* – школярі повинні розуміти, що всі свої думки та ідеї вони можуть пропонувати у будь-якій формі, їх діапазон може бути необмеженим, а ідеї – різноманітними й нетривіальними.

3. *Спілкування* – діти повинні мати час для обміну думками, завдяки цьому вони розуміють свою значущість і свій внесок у розв'язання спільної проблеми.

4. *Цінування думок інших* – учні повинні вміти слухати і цінувати думки інших, усвідомлювати, що для знаходження оптимального вирішення проблеми надзвичайно важливо вислухати всі думки зацікавлених осіб, аби мати можливість остаточно сформулювати власну точку зору, яка може бути скоригована «колективною мудрістю».

5. *Віра у власні сили* – учні повинні пам'ятати, що будь-яка їхня думка важлива, навіть у тому випадку, якщо вони мислять «не за шаблоном»; завдання вчителя при цьому – створити середовище, вільне від жартів і глузувань.

6. *Активна позиція* – школярі повинні займати активну позицію у навчанні, отримувати задоволення від здобування знань, що стимулюватиме їх до роботи на більш високому рівні, допомагатиме мислити нестандартно й критично.

Важливою умовою формування в учнів критичного мислення є створення в класі сприятливого пси-

хологічного клімату. Аби діти почувалися на уроці комфортно та безпечно, педагог може використати безліч прийомів, зокрема:

- якомога частіше хвалити учнів як за незначні, так і важливі досягнення;
- спокійно реагувати на неправильні або недостатньо повні відповіді, адже це впливає на формування в учнів почуття захищеності;
- повторювати запитання, перефразовуючи їх, адже це допомагає учням краще зрозуміти матеріал;
- підкреслювати індивідуальні можливості учнів;
- уважно вислуховувати думку учня та з повагою ставитися до неї;
- застосовувати активне слухання, встановлювати зоровий контакт із кожним школярем, звертатися до нього на ім'я, бути доброзичливим, посміхатися тощо [3].

Серед прийомів та способів формування навичок критичного мислення слід виокремити: обговорення наукових і публіцистичних статей, матеріалів із мережі Інтернет; розв'язування логічних задач; рецензування творчих робіт, рефератів; написання матеріалів аналітичного характеру, де представлено різні погляди на проблему; обговорення проблемних ситуацій; організація та проведення дискусій з актуальних питань; участь у різноманітних конференціях тощо.

Таким чином, суть і мета застосування технології критичного мислення криється в наступних твердженнях:

- освіта не дається вчителем, вона здобувається кожним учнем індивідуально;
- учитель сам повинен навчитися мислити по-новому, відповідним чином сприймаючи зміст програмового матеріалу, обирати й застосовувати лише ті методи і прийоми, які сприятимуть розвитку критичного мислення в дітей.

Урок за технологією формування критичного мислення має певну структуру, яка включає такі основні етапи:

- *Фаза актуалізації* – спрямування учнів до роздумів над темою, яка вивчатиметься у класі. Мета: прагнення актуалізувати («оживити») в пам'яті учнів уже наявні знання; оцінити те, що вони вже знають (зокрема й помилкові уявлення чи ідеї); визначити мету навчання; зосередити увагу на темі уроку; підготуватися до розуміння нових ідей.

- *Фаза побудови знань* – осмислення матеріалу, постановка запитань і прагнення дати на них відповідь. Мета: порівняння очікувань учнів із реальними результатами; виявлення основних моментів; відстеження процесів мислення; формулювання висновків й узагальнення матеріалу; поєднання змісту уроку з особистим досвідом учнів.

- *Фаза консолідації* – спонукання учнів до рефлексії («Що нового я дізнався на уроці?», «Як нові знання вплинули на мене?», «Де я можу застосувати набуті знання?»). Мета: узагальнити й інтерпретувати основні ідеї; обмінятися думками; виявити особисте ставлення до певної проблеми; апробувати раніше визначені ідеї; оцінити, як відбувається процес навчання; поставити додаткові запитання.

Критичне мислення можливе лише на чітко продуманому та створеному за певною технологією уроці. Процес планування уроку, що спрямований на розвиток критичного мислення, включає такі три

етапи: підготовка до уроку; проведення уроку; поза-урочна робота.

У ході підготовки до уроку педагогові необхідно ретельно підійти до відбору навчального матеріалу. При цьому основну увагу слід приділити мотивації, зокрема відповісти на запитання:

- Чому цей урок важливий?
- Як тема означеного уроку пов'язана з іншими темами?
- Як тема уроку пов'язана із життєвим досвідом та інтересами учнів?
- Які можливості представленого уроку для розвитку критичного мислення учнів?
- Чого діти зможуть навчитися в майбутньому завдяки цьому уроку?
- Яка цінність проведеного уроку для вчителя і для учнів?

Плануючи урок, педагог повинен запитати себе:

- Як спонукати учнів зосередитися на темі уроку?

- Як пробудити зацікавленість до вивчення теми?
- Яким чином учням буде запропоновано навчальний матеріал?
- Скільки часу триватиме кожен етап уроку?
- Як застосувати знання, вміння і навички, отримані на уроці, аби переконатися у їх сформованості?

Плануючи уроки з розвитку критичного мислення, вчитель не повинен забувати, що формування критичного мислення в учнів відбувається завдяки використанню групової навчальної діяльності, зокрема роботи в команді, адже саме завдяки цьому найкраще знаходити консенсус щодо різних точок зору.

Технологія розвитку критичного мислення формує умови для розвитку творчих здібностей учнів, активізує їх пізнавальну діяльність, а також передбачає: засвоєння значного обсягу наукової інформації, прийомів і способів застосування знань із метою самовдосконалення та пізнання світу, вмінь та навичок знаходження взаємозв'язків і взаємовідносин між окремими частинами інформації, добору необхідної інформації з метою організації пошукової діяльності та доведення власної точки зору; застосування вмінь та навичок перетворення наукової інформації, переносу пізнавальних дій у вже відомі та нові ситуації, вміння аналізувати процес діяльності та передбачати його кінцевий результат, знаходити не один, а кілька альтернативних шляхів вирішення наукової проблеми, засвоєння прийомів та способів мислення за аналогіями, відповідно до тих чи інших алгоритмів, використання наукових знань для вирішення практичних проблем; цілеспрямованість мислення, спрямованого на задоволення потреб, що впливають із діяльності людини; творче мислення та засвоєння різних технологій оцінювання кінцевих результатів навчання тощо.

Висновки. Видатний американський мислитель Д. Дьюї стверджував, що «фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення». Як відомо, освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже, першочерговим завданням школи загалом і вчителя зокрема є розвиток такого типу мислення, який надасть учневі змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникатимуть у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати / Н. Вукіна, Н. Дементієвська. – Х. : Основа, 2007.
2. Макарєнко В. М. Як опанувати технологію формування критичного мислення / В. М. Макарєнко, О. О. Туманцова. – Х. : Основа, 2008.

3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пирожєнко. – К. : АПН, 2002.

4. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер ; наук. ред. і передм. О. Пометун. – К. : Плеяди, 2006. – 220 с.

Дата надходження до редакції: 02.03.2017 р.

УДК 371.39

Вадим НАЗАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики викладання природничо-математичних і технологічних дисциплін КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

ПЕРЕВАГИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті здійснено дослідження переваг хмарних технологій перед традиційними формами і методами навчання учнів. Уточнено сутність поняття «хмарні технології» та їх функцію, окреслено перспективи використання у навчально-виховному процесі з метою підвищення якості загальної середньої освіти школярів.

Ключові слова: освітній інформаційний простір, хмарні технології, загальноосвітній навчальний заклад, навчально-виховний процес.

В статье исследованы преимущества облачных технологий перед традиционными формами и методами обучения учащихся. Уточнена суть понятия «облачные технологии» и их функция, определены перспективы использования в учебно-воспитательном процессе с целью повышения качества общего среднего образования школьников.

Ключевые слова: образовательное информационное пространство, облачные технологии, общеобразовательное учебное заведение, учебно-воспитательный процесс.

In the article advantages of cloudy technologies are investigational before traditional forms and methods of educating of student. Essence of concept «Cloudy technologies», their function, is specified. The prospects of the use of cloudy technologies are outlined in an educational-educator process with the aim of upgrading of universal middle education of schoolchildren.

Key words: educational informative space, cloudy technologies, general educational establishment, educational-educator process.

Постановка проблеми. Стан розвитку загальної середньої освіти найближчими роками характеризуватиметься не лише змінами в її структурі та змісті, а й пошуком найбільш ефективних технологій навчання учнів. Така стратегія обумовлена прагненням України забезпечувати додаткові можливості не лише для їх творчості та взаємодії між собою, а й із глобальним світом за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [5, с. 8]. Однак задовольнити зростаючий попит споживачів освітніх послуг на інтернет-комунікації неможливо без використання сучасних веб-сервісів.

Світовий досвід використання хмарних технологій у сфері освіти свідчить про їх перспективність, адже вони загалом мають низку переваг, зокрема: безкоштовне використання програмного забезпечення; мобільність у роботі та універсальність доступу до інформації; захист персональних даних та розмежування доступу до спільної інформації; відсутність технічної підтримки роботи платформи та попереднього налаштування; можливість упровадження нових інтерактивних форм роботи [8].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Тенденції стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а саме хмарних сервісів, стають провідними в процесі реформування освіти і в Україні. Свідченням цього є наукові праці В. Бикова, А. Дзюбенка та ін. Використання хмарних технологій для організації навчання розкрито в роботах С. Г. Литвинової, Н. В. Морзе, О. Г. Кузьмінської, систему організації самостійної роботи за допомогою хмарних сервісів – в наукових дослідженнях Г. А. Алексанян, а організацію «виртуальної вчительської діяльності» засобами Google – в напрацюваннях Л. В. Рождественської.